

létre. Himzéseink tehát ennél előbb sem készülhettek. De sokkal utóbb sem, mert kivitelük jelleme, a használt öltések minemúsége minden részletében arra a divatra vall, mely az északi, jelesül: a burgundi himzés legragyogóbb fénykorával esik össze, s a mely — mint már említők — körülbelül a XV. század második felének közepéig terjedhetett. Ez a kor egyszersmind a régi németalföldi festészetnek is virágkora, melynek atyamesterei mind ebben az időben aratták legfőbb diadalaikat. Himzésünk előrajzának tervezője szintén, ha talán nem is egyenesen közülök, de mindenesetre közvetlen az ő környezetükből való lehetett. Hogy ki volt, arra határozott válaszsza nem szolgálhatunk. Talán az a jeles Névtelen, ki a drezdai metszetgyűjteménynek azt az 1460-ra tett németalföldi tollrajzát készítette, melynek egyik alakja (a fölfeszített Krisztus lábánál háttal felénk álló sirató) oly sajátos kapcsolatban van a mi himzésünk egyik személyével. Ez volna még a legvalószínűbb föltevés. Az azonban feltétlenül bizonyos, hogy a Weyden-Memling iskolához tartozott. Ábrázolatainknak összes művészeti sajátossága erre a körre utal s a ki csak egy keveset is foglalkozott ezzel az érdekes festészeti milieuval — mely a rendelkezésére álló eszközök tudatában és az azok szabta korlátokat soha át nem lépve, ha talán kissé szűk látókörben is, oly bámulatosan harmonikus alkotásokat hozott létre — azt az első szempillantásra miszerint minden egyes alakja régi ismerősként fogja köszönteni. S hogy ez nem csalóka látszat: a compositiók egyenkénti tárgyalásánál fölhozott tényleges analógiák — azt hisszük — eléggé bizonyítják.

Tehát mondjuk ki bátran, a hogyan gondoljuk: a *XV. század harmadik negyede* (1450—1475) és *Flandria*, vagy még inkább *Burgund*, mert casulánk himzéseinek technikáját — minden alkalommal az aranyhátter öltésmintájából, mint legbiztosabb alaptól indulván ki — számtalan más egykorú broderiával összevetve, legtöbb megegyezésre akadtam azokkal a remekbekészült tűmunkákkal, melyek specialisan «burgundi»-aknak hivatnak. Egyébként burgundi és flamand művészeti e korszakban teljesen egyet jelentett.

Ennyit sikerült eredetére nézve megállapítanunk, tisztán belső, művészet-és himzéstörténeti criteriumok alapján okoskodva.

A mi külső történetét, nevezetesen Magyarországra jutásának körülményeit illeti, csupán a közölt fölírás szolgáltatott adat áll rendelkezésünkre, a melynek nyomán a Barkóczy- és Petheő-levéltárakban a közelebbi kutatás bármikor megejthető.

Dr. Pogány Kálmán.

DUNAPENTELEI ÁSATÁSOK AZ 1907-IK ÉVBEN.

A mult év folyamán az egykori Intercisa helyén szép sikerrel járt rendszeres ásatásokat a m. n. múzeum megbízásából az idén is folytattam, a melyek tanulság és eredmény tekintetében nem maradtak a mult évek mögött.

Feladatom első sorban az volt, hogy kutatásaimat Pukli János földjén, a hol már két ízben (1906 szeptember és 1907 március havában) kedvező

sikerrel ásattam, most folytassam. Az itt elért eredmények tényleg megfeleltek az ásatáshoz kötött várakozásoknak. Érdekes bronz-, üveg-, agyag- és terrar-sigillata tárgyakkal egész sorozata került napfényre. Fekete József földjén is ásattam, hol a múlt nyáron egy római épület maradványaira bukkantam (lásd Arch. Ért. XXVII. 147.), melyek alatt egyéb érdekes és becses tárgyak között egy római vár agyagmintáját találtam. Nem teljesült a reményem, hogy az említett római várminta hiányzó maradványait találjam. A római épület maradványai közelében néhány gazdag tartalmú sírra bukkantam. Egyik sírból napfényre kerültek: 1. Csontból készült ládácska maradványai, oldalain szép domborművek ékítették, tetején 17 oszlopból álló oszlopcsarnok állhatott; 2. egy bronzládácska domborműves bronzlemezei; 3. arany nyakgyűrű; 4. 16 db nagy csontgyöngy, ezek között 6 db. aranylemezzel van borítva; 5. egy kis ezüst oroslánfej és egy ezüst tükör foggantyúval. Más sírban volt: 1. ezüstcsésze, a melynek külső felületét domborművek díszítik; 2. vaskard töredékei, a markolat is megvan bronzszoborból alakult; 3. füles bronzkancsó és 4. bronztál. Egyéb érdekes tárgyak közül említendő még domborművekkel díszített terra sigillata-tál, szép terra sigillata-váza, több üvegcsésze, csónakalakú agyagmécses, a melynek felső felületét egy istennőt ábrázoló domborműve díszíti, stb.

A Pukli szőlőföldjén kiásott sírok is érdekesek. 78 sírt bontottam föl, a 2—3 kapavágás után akadunk a sírok nyomaira, a helyüket nemcsak, mint máskor is, sötétebb folt jelezte, de minden sírt mintegy 4—5 cm. vastag sárgászöld keret szegélyezett, mely befelé mindinkább vörösödött, úgy hogy belső felülete égetett téglához hasonlított, míg kifelé mindinkább a földnek szürke színét vette föl. Mélyebb ásítás után az egész úgy látszott, mintha a halottat agyagkoporsóban temették volna el; eleinte tünődtem azon, hogy miért mutatták a gödör falai belül égetett agyag színét, kifelé pedig a föld közönséges színét. Mikor a gödörből a földet kiszórártam, a sír egészen üres volt, csak keleti szélén voltak szénégetett fadarabok s ezek között phosphorsavas mészszele összeégett emberi csontmaradványok és a síradományok. Mind a 78 felbontott sírnál ismétlődött ez a jelenség, a mit úgy vélek megmagyarázhatni, hogy a hullát a sírba tették és ott elégették, a mi által oly nagy hőséget fejlesztettek, hogy nemcsak a hulla vált hamuvá, hanem a gödör falain is megégett az agyag. Az elégetés után összegyűjtötték a szén- és hamumaradványokat és a sír egyik sarkába rakták, mire az egész gödröt ismét betemették. Hogy föltevésem helyességéről meggyőződjem, kiásattam egy 2 m. hosszú, 50 cm. széles és 50 cm. mély gödröt, teli rakattam fával és fölgyújtattam. Mikor az egész rakás elhamvadt, úgy látszott, mintha a gödör belső felülete tényleg égetett agyaggá vált volna és a gödör széle égetett agyagból készült koporsóhoz hasonlított.

Epigraphiai szempontból is kielégítő volt az eredmény, bár a múlt évi siker mögött maradt. Öt feliratos emlékkőről tehetek említést. Az első egy sírtábla, a melyet Aurelius Bassus, a ki mint katona a «Cohors Surorum sagittariorum» nevű csapatnál szolgált, egy más katonának Aurelius Maximianus-nak, a «Cohors miliaria Hemesenorum» katonájának és ennek testvérének Aurelius Priscus-nak állított. A felirat így szól:

D	M	D(is) M(anibus)
AVR MAXIM		Aur(elio) Maxim
IANO MIL		iano mil(iti)
COH (X) HE		Coh(ortis) miliariae He
5. MES STPII		mes(enorum) st(i)p(endiorum) II
Q VANXVI		q(vi) v(ixit) an(nis) XVI
MVII · ET AVR		m(ensibus) VII. et Aur(elio)
PRISCO FRAT		Prisco frat
RIIPSIVSQVA		ri ipsius q(ui) v(ixit) a(nnis)
10. XI AVR BASSVS		XI Aur(elius) Bassus
MIL COH SS		mil(es) coh(ortis) S(urorum) s(agittariorum)
HERES EX TES		heres ex tes(tamento)
EORVM POS		eorum pos
V I T		uit.

Mint a feliratból kitünik, Aurelius Bassus, a kő felállítója, a megboldogultaknak örököse volt és végrendeleti meghagyás alapján állította az emlékkövet. Ő a «COH SS» nevű csapatnál szolgált. Ez a csapat a «Cohors Suro- rum sagittariorum» lehet, a melynek állomáshelye a Pannonia inferior északi szélén fekvő *Ulcisia* (a mai Szt.-Endre, Pestm.) volt, és a honnan több ilyen föliratú emlék, a melyek erről a csapatról szólnak, a m. n. múzeumba került.*

Feltűnő az elhunyt életkorának és szolgálati idejének évszámai közti csekély különbség. Azt hiszem, hogy itt a véső tévedett az elhunyt életkorára vonatkozólag. A sírtáblán (6. sorban) olvasható XVI helyett valószínűleg XXI kellene hogy álljon. A római katona tndvaleműleg XX-éves korában lépett a legióba és így a két évi szolgálatnak megfelelné a XXI-éves és VII-hónapos életkor.

2. A második, egy római kőkoporsó feliratos része. A felirat a következő :

M · AVREL · MONIMO · VET ·	M. Aure(io) Monimo vet(erano)
EXD · EQ COH (X) HEMES ·	exd(ecurioni) eq(uiti) coh(ortis) miliariae Heme-
DOMO · HEMESA · QVI	domo Hemesa qui s(enorum)
VIXIT · ANN · LXI · ET · CO	vixit ann(is) LXI et co
5. IVGI · IVLIÆ · TICIM	[n]iugi Juliae Ticim[ae]
T AVREL IVLIANI	[e]t Aure(iae) Juliani[ae]
ET IVL	et Jul

Aurelius Monimus tehát Hemesa-i származású volt és mint ilyen a Hemesabeli római polgárok lándzsás és lovassággal ellátott ezres csapatjához tartozott. Mint lovas (eques) lépett a katonai szolgálatba és a mikor ezt mint veteranus elhagyta, a decurio-altisztséget viselte. Mellette még felesége Julia Ticima és gyermekei szerepelnek a koporsón.

* Lásd: Cichoriusnak «Paulys Real-Encyclopädie» VII. kötetében közzétett «Cohors»-ról szóló cikkét, m. p. 334. l. és v. ö. C.I.L. 3638., 3639., 10581. és 10587.)

3. Nem csekélyebb érdeklődéssel bír egy sírkőtöredék, a melynek alakja és felirata az első századra vall. Felirata a következő:

DEOMARVS
DVRPATER
H S E

4. Egy másik sírkőtöredéken a következő felirat olvasható:

CATVLVS |
// // // LIB |
VELEDITI |
ET SIBIVI |
////////// |

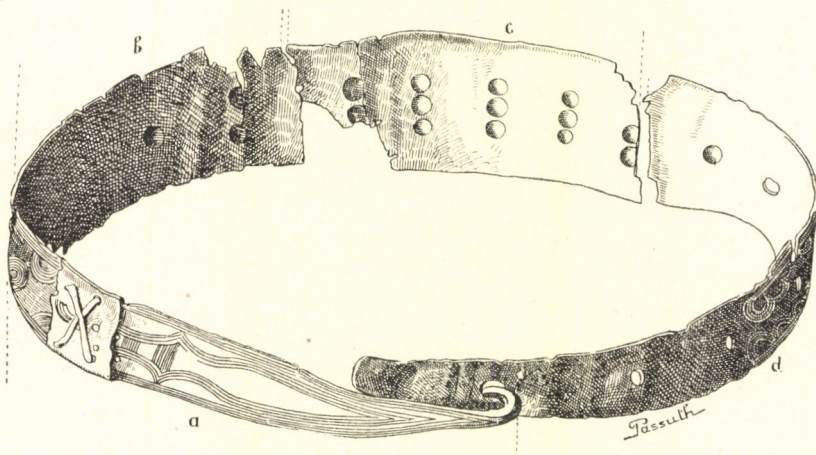
5. Az ötödik köemlék szintén csak töredék, m. p. egy sírládának alsó része, a melyen csak a következő betűk olvashatók: SITO.PED.SING. Ezekhez járul még a bélyeges téglák egész sorozata is. A leggyakrabban előforduló bélyeg ez: Λ E G II A D; de előfordult ez is: G E R I D V S V P D V X A P L L V P V.

Szép számmal kerültek napfényre a FORTIS, VICTOR és VICTORIA bélyeggel ellátott agyagmécsek.

Így tehát az ez évi ásatások is igazolták azt a feltevést, hogy Dunapentele a régi limes egyik legfontosabb állomása volt és kikutatása ismereteinket Pannoniáról tetemesen előbbre viszi.

Budapest, 1907 október 27.

Mahler Ede.

HALLSTATTKORI BRONZÖV TETÉTLENRŐL.
Gróf Teleki Domokos gyűjteményében.